

IVAN PEDERIN

Kučište

HR – 20267 Kučište

PISMA IVANA KUKULJEVIĆA SAKCINSKOG PAVLU JOSEFU ŠAFAŘIKU O GLAGOLJICI

Ivan Kukuljević Sakcinski mnogo je putovao, a osobito rado i mnogo u Dalmaciju uočivši njezin značaj za organizaciju Hrvata u suvremenu naciju. Kukuljević je putovao nakon što je Jernej Kopitar odnio mnogo vrijednih starih knjiga iz nekadašnje mletačke Dalmacije, ali ne iz Dubrovnika jer ga u Dubrovnik nije pustio vrlo utjecajni fra Innocenzo Čulić. Kukuljević je putovao u manja mjesta i župe, tražio po samostanima i crkvama i nalazio mnogo glagoljskih rukopisa. U glagoljici je prepoznao pravo staro pismo Hrvata i hrvatski nacionalni identitet. Glagoljica je ujedno za nj bila odnos prema Češkoj, a veze hrvatskih i čeških intelektualaca presudne su u organizaciji Hrvata u suvremenu naciju jer je hrvatski preporod kasnio za oko četiri desetljeća za češkim. On se dopisivao sa Pavelom Josefom Šafaříkom koji je bio počelo čeških veza sa južnim Slavenima jer se njegova kći udala za Josefa, oca Konstantina Jirečka koji je nastavio razvijati te veze. Šafařík je međutim bio vezan sa Vukom St. Karadžićem i blizak velikosrpskim nazorima ovoga pisca s kojim se Kukuljević sukobio jer je Karadžić hrvatske narodne pjesme izdavao kao srpske. Kukuljević je u svojim pismima, a napisao ih je mnogo, oprezno upozoravao Šafařika da je Dalmacija ipak hrvatska zemlja i to dokazivao njezinim vrlo brojnim glagoljskim rukopisima.

KLJUČNE RIJEČI: *glagoljica, Kukuljević Šafařík*

Ivan Kukuljević Sakcinski dugo je putovao i tražio pisane glagoljske spomenike pa je pisao Šafařiku i o slovačkom učenjaku Josefu Václavu Michlu, autoru knjige *Pravopis ilyrski měd jezikom ĉeskim i ilyrskim* (Prag, 1836), i davao mu podatke za njegova proučavanja, ali je s podacima sugerirao i hrvatske stavove i znanstvene činjenice bojeći se prevage stečevina ruske znanosti i onih Čeha koji su bili naklonjeni Srbima. Znanost je za Kukuljevića bila neodvojiva od rodoljublja, a ona je svakako u srednjoeuropskim prilikama bila sredstvo nacionalne emancipacije i ustroja suvremenih nacija. To sve ne bi bilo moguće bez državnosti i državnih atributa koje im je Carevina davala u smislu svojih dinastijskih i legitimističkih tradicija u kojima je nastajao suvremeni federalizam što nije živio u sukobu s apsolutizmom i centralizmom bečkoga Dvora. Tako je Kukuljević baš u doba Bachova apsolutizma izgrađivao hrvatsku nacionalnu znanost s jakim historicističkim obilježjima kojima bi korijen valjalo tražiti u legitimizmu, a legitimizam je bilo polazište hrvatskog državnog prava koje je odredilo hrvatsku politiku XIX. a i XX. st. Ivan Lucić

Lucius i učenjaci XIX. st. otkrili su ranosrednjovjekovnu hrvatsku državu s narodnim vladarima mimo koje nisu mogli ni Mađari, ni Talijani, kao ni prva ni druga Jugoslavija. Kukuljević je svakako jedan od patrijarha znanosti o hrvatskom srednjovjekovlju. On se ovim pismima borio za njezinu europsku afirmaciju polazeći od austroslavizma. Ova pisma nam kažu da su trvenja Hrvata i Srba počela mnogo ranije nego što je to jugoslavenska komunistička znanost htjela priznati. Ona su bila i vrlo žestoka i Kukuljević je potanko pisao o srpskim piscima koji slijedeći Karadžića svojataju hrvatsko kulturno i nacionalno naslijeđe. Nastojao je utjecati na nj da ne prihvati te nazore kao što ih je prihvatio Fran Miklošič. Karadžić je u njemačkim zemljama uspješno širio svoje nazore koje su često prihvaćali njemački putopisci po Dalmaciji.¹

Hrvatski preporod kasni oko 40 godina za češkim i mađarskim. Kukuljević je putovao i skupljao rukopise koji su ostali nakon što su ih Jernej Kopitar i agenti ruskog kancelara Romanceva pokupili. Ovdje moramo odati priznanje fra Innocenzu Čuliću koji Kopitara nije pustio u Dubrovnik, da mu odnosi knjige i rukopise koje je on, Čulić, sakupio i spremio u samostanu Male braće u Dubrovniku.² Kukuljević istražuje pismohrane uglednih obitelji i biskupa, ali ne ide u zadarsku i dubrovačku pismohranu jer su državne pismohrane bile "tajni arhivi" i nisu dopuštale pristup istraživačima osim uz dopuštenje samog namjesnika.³ Nema podataka da bi Kukuljević imao takvo dopuštenje.

Sve ovo nameće pitanja suvremene povjesnice. Animistički lovac nema povijesnu svijest. Ali kad se pojavila država, onda je svećenik, a to je bio prvi državni poglavar, koji je ujedno bio vojskovođa i zakonodavac, trebao pomoćnika u osobi poznavatelja zakona. To su bili pismoznanci *gramatei kai nomodidaskaloi*, kako ih spominje Evanđelje, *praeceptori*, (*Hofmeister*, njemački) pa kancelari srednjovjekovnih i kasnijih dvorova i napokon generala. *Praeceptor* je pisao životopis vladara i kroniku i tako stvorio pojam povijesti koja je jamčila kontinuitet vlasti, on je organizirao svečanosti, a pisao je i pergamene, pjesme za svečanost, državne ugovore, bračne ugovore prinčeva i princeza, on je odgajao vladarevu djecu.⁴ Kad se pojavio raskorak između jezika državnih ugovora i pergamena, s jedne strane, i književnog jezika, s druge strane, pojavila se još i funkcija kancelara koji je vodio državne poslove.⁵ Kad su se stare nacije organizirale u suvremene nacije počeli su se te pergamene,

¹ Ivan P e d e r i n, *Jadranska Hrvatska u austrijskim i njemačkim putopisima*, Zagreb, 1991.

² Ivan P e d e r i n, "Austrijska cenzura od 1810. do 1848. i njezin utjecaj na razvitak knjižnica u Dalmaciji", *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 30 (1987) Zagreb, 1989, str. 19-44. O Čuliću, koji je k tome bio vrlo utjecajni savjetnik vlasti u Dalmaciji vidi Ivan P e d e r i n, "Dubrovačka životopisna književnost i njezini izdanci", *Croatia Christiana Periodica*, 12 (1988) br. 22., str. 87-131; i s t i, "Uloga Innocenza Čulića u gospodarskoj, kadrovskoj i socijalnoj politici nove vlasti u Dubrovniku (1806-1818)", *Dubrovnik*, 32 (1989) br. 1-2, str. 12-51

³ Ivan P e d e r i n, "Povijest arhiva i muzeja u Dalmaciji", *Zadarska smotra*, god. XLV (1996) br. 1-3, str. 87-121.

⁴ Ludwig F e r t i g, *Die Hofmeister*, Stuttgart, 1979.

⁵ *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Auf Anregung und unter Mitwirkung weiland Seiner kaiserlichen und königlichen Hoheit des durchlauchtigsten Kronprinzen Erzherzog Rudolf begonnen, fortgesetzt unter dem Protectorate Iher kaiserl. Und königl. Hoheit dr durchlauchtigsten Frau Kronprinzessin-Witwe Erzherzogin Stephanie, Böhmen (1. Abteilung, Wien, 1894.) *Die Landesgeschichte Böhmens*, Vorzeit und Zeitalter der Přemisliten von Hermenegild von Jireček, str. 242. To je opis praškog dvora na kojem se nalazi Hofmeister i kancelar.

kronike i životopisi vladara tiskom izdavati pa se pojavila suvremena povjesnica u kojoj su profesori prepričavali i komentirali te kronike i životopise da bi stvorili pojam nacije. Bez drevnosti bilo je teško stvoriti naciju. Tako je povijest postala prva državno-nacionalna znanost, za njom je slijedila nacionalna književnost, pa povijest umjetnosti i dr. Tu je dakako bilo i teškoća, osobito kod povijesti umjetnosti jer su npr. mnoge crkve u Europi gradili talijanski graditelji, a ukrašavali ih talijanski slikari. Kukuljević, koji je kao starinar sakupljao stare knjige i rukopise i inventarizirao ih kao imovinu i duh nacije, postao je na taj način patrijarh hrvatskoga naroda, čovjek koji je nezaobilazan u nastanku i postojanju suvremene Hrvatske. Međutim, kod Kukuljevića je povjesnica neodvojiva od filologije jer je njegovo zanimanje bilo prije svega usmjereno prema hrvatskim glagoljskim spomenicima.

Međutim, Kukuljević je ujedno bio i savjetnik vlasti, npr. kraljev savjetnik, što se vidi iz niže izdanih pisama, a iz pisama koje je pisao Šimi Ljubiću (a ovdje su citirana) vidi se da je on bio u vezi sa Jurjem Haulikom. Sve to ne bi bio mogao da Hrvatska nije bila država, a u toj državi Dvor je trebao svoje savjetnike. Kukuljević to ne bi bio mogao da nije bilo brojnih župnika i samostana u kojima su te knjige i rukopisi nastali i koji su ih brižno čuvali osjećajući još od ranog srednjeg vijeka čisto kršćansku odgovornost prema narodu čiji su pastiri bili. Na taj način je katolička crkva, i baš franjevci, postala korijenom hrvatskog naroda,⁶ ali i pravoslavna srpskoga naroda i velikosrpskog ekspanzionizma, pa su pravoslavni svećenici ugošćavali Vuka St. Karadžića u svojim manastirima kad je putovao u Dalmaciju i širili njegove knjige dok on nije Srbima za književni jezik preporučio hrvatski jezik, tj. jezik katoličkog šćaveta (časoslova) u Dalmaciji.⁷ Onda je došlo do sukoba i Srbija je za Karadžićeva života ostala pri crkvenoslavjanskom.

Ovdje smo u prilici usporediti Kukuljevićev sakupljački rad s Kopitarevim. Kopitar je bio prvi, ali on je u Dalmaciji ostao kratko i skupljao je rukopise uglavnom po kaptolima. Kukuljević i Sabljar radili su mnogo dulje i temeljitije, zašli su u mnogo više sela, župskih ureda, crkava i samostana, razgovarali s mnogo više svećenika, redovnika i drugih mještana po selima i malim gradovima. U tim gradovima i gradićima živjeli su osamljeni i izolirani mnogi eruditi, kao Petar Nižetić u Starom Gradu na Hvaru, u čijoj se knjižnici obrazovao Šime Ljubić, franjevac Donat Fabjanić u Zadru i poneki drugi manje poznati ili posve nepoznati. Bili su to eruditi *biedermeierskog* tipa, zatvoreni u svoj mali svijet u provinciji. Kukuljević i Šime Ljubić našli su put iz *biedermeiera*. Takva putovanja bila su u ono doba kad nije bilo cesta i željeznica vrlo mučna, putovalo se na konju, magarcu i pješke. Rezultat tog rada bila je definicija Hrvatske - Hrvatska je prostor dokle dopire glagoljica, glagoljica je hrvatsko pismo. Tu se međutim nalazi i problem jer glagoljica će se naći i u sjeveroistočnoj Sloveniji. U Bosnu nisu putovali jer Bosna je onda još bila turska i trebalo je čekati dvadesetak godina da je hrvatski generali Josip Filipović i Stjepan

⁶ Ivan P e d e r i n, "Vjera, nacija i država", *Crkva u svijetu*, god. XXXIV/1999, br. 4, str. 471-482.

⁷ Ivan P e d e r i n, "Dalmacija i Hrvati u vanjskoj politici bečkoga Dvora", dio 1., Zadar, 2005. Karadžić i prvi velikosrpski i Kossuthovi emisari u Dalmaiji, str. 231 ff., I s t i, "Začinjavci", *štioevi i pregaoci*, Vlastite snage i njemačke pobude u hrvatskoj književnosti, Zagreb, 1977. Pojam jezičnog i književnog standarda kod bogoljubnog bogoslovca Stipana Margitića Jajčanina, str. 121 ff.

Jovanović u c. i k. vojsci oslobode 1878.⁸ I još nešto, glagoljica je drevno pismo, ona je na hrvatskom prostoru starije i više prošireno od ćirilice, mi smo Hrvati prema tome starosjedoci. *Italia irredenta*⁹ nije mogla mimo glagoljice i kralja Tomislava, mimo njih nisu mogli ni Mađari, velikosrbi, a ni prva ni druga Jugoslavija. Glagoljica ipak nije uspjela istisnuti latinicu, a u prvoj polovici XIX. st. ističu se nastojanja da se svi austrijski Slaveni, uključivši i južne, ujedine u jednom pravopisu i grafiji, ili bar oni Slaveni koji pišu latinicom.¹⁰ Kukuljević je bacio pogled preko granica buduće Kraljevine Dalmacije-Slavonije, shvatio je značenje Istre i Dalmacije, značenje mora, zajedno s Ivanom Trnskim i Šimom Ljubićem¹¹ od kojega je preuzeo baštinu južnohrvatskih fiziokrata što su se prvi zanimali za glagoljicu.¹² Skupljanje glagoljskih rukopisa bio je za Mijata Sabljara sakupljački rad. Za Kukuljevića i više od toga, ova pisma pokazuju nam Kukuljevića kao glagoljskog paleografa, diplomatičara, povjesničara, filologa i prije svega nacionalnog ideologa i političara, pravog patrijarha nacije. Za nj nije bilo razlike između znanosti i rodoljublja, s njim počinje znatni zaokret u hrvatskoj znanosti odvrćanjem od diletantizma iliraca sa zdravicama i rodoljubnim poklicima. Bio je to tip znanstvenika koji je do danas gotovo izumro. Ovdje ne možemo, a da ne uočimo da se ova naša nacionalna znanost razvijala u plodnim dodirima sa starijim češkim preporodom.

Ovdje ne možemo a da ne usporedimo Kukuljevića sa Šimom Ljubićem. Kod Kukuljevića je Hrvatska jasno ocrтана jezikom i pismom. Kod Ljubića je jezik tek slučajna i usputna pojava. Naša povijest počinje s Pelazgima, mi smo prema tome sudionici Antike, dolazak Hrvata nije ono najvažnije u našoj povijesti, koja je više povijest tla i kulture nego jezika i pisma.

Moramo se prisjetiti i jedne druge okolnosti. U Europi se državna nezavisnost proglašavala tako da je neki vladar kovao vlastiti novac.¹³ Papa je davao ono što bismo danas nazvali međunarodnim priznanjem. U južnoj i jugoistočnoj Aziji svaka kneževina ima svoje pismo. Tako Indija ima nekoliko desetaka pisama, a slično je i u Indokini. Kina ima jedno jedinstveno pismo, ali nekih osam jezika. Kinezi ne inzistiraju na jednoobraznosti jezika, već pisma. Baš tako je, prema Kukuljeviću, kod nas Hrvata. Glagoljica je hrvatsko pismo koje ocrтava nacionalni prostor. Hrvatska je prostor dokle dopire glagoljica. Ovo dopisivanje urodilo je plodom pa je Šafařík zajedno s Höflerom izdao 1858. *Glagolitishe Fragmente*. Tomu izdanju kumovao je Kukuljević. Sam Kukuljević i Sabljara sakupljali su glagoljske spomenike i time inventarizirali imovinu nacije na način sličan trgovačkom putniku Stendhalu u *Mémoires d'un touriste*.

⁸ O tome Ivan P e d e r i n, *Dalmacija i Hrvati u vanjskoj politici bečkoga Dvora I*, Zadar, 2005.

⁹ Ivan P e d e r i n, "Italia irredenta i Dalmacija do 1919.", *Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Talijanska uprava na hrvatskom prostoru i egzodus Hrvata (1918/1943)*, Zagreb, 2001., str. 303-348., I s t i, "Jadransko pitanje u talijanskoj političkoj i znanstvenoj publicistici", HAZU, *Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci i Područna jedinica u Puli, Problemi sjevernog Jadrana*, sv. 8 (2003), str. 117-182.

¹⁰ Zlatko V i n c e, *Putovima hrvatskog književnog jezika*, Lingvističko-kulturnopovijesni prikaz filoloških škola i njihovih izvora, Zagreb, ³2002., str. 211.

¹¹ Ivan P e d e r i n, "Život i ideološki sadržaj u djelu Šime Ljubića", *Croatica Christiana Periodica*, XVI (1992), br. 29, str. 85-125.

¹² Ivan P e d e r i n, "Fiziokratski pokret u Dalmaciji", *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 10 (1984), br. 1-2, str. 167-203.

¹³ Ivan P e d e r i n, *Jadranska Hrvatska u povijesti starog europskog bankarstva*, Split, 1996.

Može se pripomenuti da je Kukuljević nesiguran i nedosljedan u pisanju, pa sad piše *Hrvat*, a onda opet *Hervat*, *glagolica* i *glagoljica* i sl. Nije siguran ni onda kad se radi o znanstvenoj terminologiji. Hrvatski jezik ima stare, diplomatske tradicije, ima tradiciju u staroslavenskom bogoslužju i književnosti, ali ne u znanosti koja je bila na latinskom. Za apsolutizma počinje kod nas sustavni znanstveni rad, o čemu svjedoče baš Kukuljevićeva pisma, a tu hrvatski nije imao tradicije pa se tu i tamo morao, npr. u školskoj nastavi, ispomagati njemačkim. Ta nesigurnost u znanstvenoj terminologiji zamjećuje se i kasnije, u *Viencu*, pa je tako struja "munjina", tunel "podrov" itd. U našoj znanosti govorilo se o germanizaciji, kako za Bachova apsolutizma, tako i za reformi Josipa II. Do danas se nije našao neki zakon ili uredba kojim bi se propisao njemački kao uredovni ili nastavni jezik. Kukuljević je nedosljedan i nesiguran i u interpunkciji koju u reprodukciji njegovih pisama nismo dirali. On je nedosljedan i u refleksima glasa "jat" i tu nas Kukuljević može podsjetiti na srednjovjekovnog bilježnika koji bi jednu te istu riječ znao napisati na tri razna načina u samo jednoj ispravi. To nam kazuje o nedovršenosti standardiziranja hrvatskog jezika u to doba. Taj proces je ipak tekao i baš na pobudu c. k. guvernera Kraljevine Dalmacije domaršala baruna Franje Tomašića koji je tražio reformu i ujednačavanje pravopisa zbog pravnih oglasa i propisa.¹⁴ Ovdje nismo slijedili načela po kojima se kritički izdaju tekstovi i baš nam je to nešto otkrilo o stanju hrvatskog jezika kojim je pisao Kukuljević.

Ova pisma kažu nešto i o Kukuljevićevoj ličnosti. On je bio seoski plemić i zemljoposjednik koji je povremeno odlazio na svoje "gospodstvo" zbog poljskih i sezonskih radova.

Sva pisma ima Literární arhiv Narodního musea u Pragu. Ovdje valja reći da ova pisma nisu arhivistički sređena i proučena. Ona se vode kao Kukuljevićeva pisma Šafaříku, ali bi možda moglo biti i drugačije jer adresat nije nigdje naznačen.

I.

O pitanjima glagoljskog alfabeta, sakupljanju i čitanju tih pergamena, piše o svom čitanju *Vorgeschichte der deutschen Nation* njemačkog pisca E. Wietersheima i ne slaže se s nekim njegovim nazorima. Na kraju zahvaljuje Šafaříku kojeg smatra zaslužnim za slavensku i hrvatsku stvar. Češki nacionalizam u XIX. st. traži oslonca u pokretu Češke braće i Jana Husa, ali i na glagoljaškim tradicijama benediktinskoga samostana Na Slovaneh u XIV. st. Vjerska podloga češke narodne svijesti bila je od kasnog vijeka veza između Čeha i Hrvata¹⁵ i ispričava se zbog neurednosti u pisanju zbog zauzetosti, osobito poslovima vezanim uz kraljev posjet Dalmaciji. Šalje mu snimke nekih glagoljskih pergamena.

Visokopoštovani gospodine!

Upravo sam bio počeo uređivati glagoljska pisma i knjige koje mi pisaste kad Vaše posljednje pismo od 11. o. mj. primih u kojemu posve dobro nagadjate

¹⁴ Vjekoslav Maštrović, *Razvoj sudstva u Dalmaciji u 19. stoljeću*, Zagreb, 1950., str. 61-63.

¹⁵ О. А. Акимова, и Г. П. Мелъникова, "Идея славянской общности в представлениях Чехов и Хорватов эпохи средневековья. Славянский вопрос", *Вехи истории*, Москва, 1997, Российская Академия Наук, Институт славяноведения и балканистики, стр. 5-9.

da me je došastje našega cara od literarnih poslova ... odvratilo. I zaista imao sam radi dočeka carskog s naredjivanjemkoj je ... prije mjesec danah potrebitog personala i miesta dobio toliko posla, da sam u njemu dan na dan na dan... proveo. Osim toga bio sam i na ladanju (Land) s mojim gospodstvom, berbom se baviti morao, te tako mi osta jedva vremena što sam vašoj i mojoj goruđoj želji zadovoljiti te umolena pisma prirediti i točno ili dati mogao. Molim vas dakle iz tih uzroka da mi oprostite, ako nije sve onako izpalo kao što ste se valjda nadali, nu pripravan sam sad pogriješku odmah popraviti kad mi ih naznačite.

Ja vam dakle prišiljam:

1. Snimke¹⁶ dviuh glagoljskih listinah a. od god. 1081. zajedno sa originalom kog je Sabljar¹⁷ iz Baške (na otoku Kerku) ... b. od god. 1422 (listinu što se čuva u našem zem. arhivu). Ako ne bi s tim zadovoljni bili mogao bi vam još nekoliko listinah od god. 1410. počamši do 1700. poslati.
2. Snimak prvog i drugog lista Mažuranićevog rukopisa ... reda sv. Benedikta od Rogova.
3. Snimak jednoga čtenja od moga misala, po svojoj prilici iz 14. ili 15. vieka.
4. Štampani služebnik od god. 1450. kako ćete vidjeti, fali žalibože mnogo listovah. Na mom exemplaru što se u našem narodnom museu nalazi stoji na strani 209. Sljedeći napis č. o. u. v. mca. pervna dni 16. misli bio svršen. Ja sam uvjeren o tom da je isti misal u Mletcih tiskan, ne pako u Rimu gdje su se stvarno koncem 16. i početkom 17. stolietja počele glagoljske knjige tiskati. U Mletcih su bile naše najstarije tiskarne. Odonda su došla livana glag. slova u Senj i u Rieku. Ja imam osim drugih glag. knjigah jednu malu riedku knjižicu (žalibože veoma oštjetjenu) sa žitjem sv. Jerolima, koja je početkom 16. vieka u Senju tiskana, a poznate su i ostale knjige od Šimuna Dedeičića itd.
5. Trinaest različitih komadah glagoljskih starinskih rukopisah, ali o kojima sam se sada po našoj najstarijoj azbukvici uvierio da nije nijedan stariji od 10. do 14. vieka. Medju tim, Vi ste visokocenjeni gospodine u tom poslu mnogo kompetentniji sada negoli ja koji se starina od jučer glagoljicom bavim, izvolite ih nekolicke moguće bude priegledati i o njima onda sud izreći.
6. U jednom od Vaših cienjenih pisamah izvoliste me pitati kakovi su se znaku u glag. upotriježivali za brojeve 2000 3000 itd. – J. Duhovnjaka koji se je god. 1788. u Rimu tiskan, mogu Vam priobćiti da se je u staro doba za 2000 čč, za 3000 ččč, za 4000 čččč itd. koliko tisuć toliko č-ah upotrebljavalo se je za 2000 ... za 3000 ... za 4000 ...¹⁸ itd. za 5000 dč .ač. z 8 – rč itd. Tako bi bilo 2036 = ččle, ili bččle.

¹⁶ Ovi snimci su daguerrotypes koje je do 1838. razvio Jacques Daguerre.

¹⁷ To je bojniki Mijat Sabljari.

¹⁸ Ovdje je Kukuljević naveo znakove koji nisu slovni i ne mogu se reproducirati na računalo.

Neznam jesam li se već Vašemu gospodstvu zahvalio za prislane rukopise u kojima se nalaze miniature. Osobito mi je drago bilo nešto potanje saznati o bolonjskom rukopisu slavnog vojvode Hervoje. O rukopisu vatikanske Manassia imao sam odjučer mnogo datah i nabavio sam više snimakah njegovih slikah.

Vi ćete se valjda kao i mi ovde ljutiti na novu raspru koja se je po novinama provodila medju Serblji i Hervati, ali neimadu ni Serblji baš u svemu pravo, jer niti to stoji da su svi pravoslavni Jugoslaveni Srbliji, niti se može kritički dokazati da su štokavsko nariečje Serblji sami izumili;¹⁹ a s druge strane nemože se Hervatom za zlo uzeti ako su malo žešći kad im različiti pisci, medju koje se isti Miklošić broji, baš u ovo vrieme kad su toliko na glas došli, u književnosti isto ime utamaniti žele, pa ih medju Slavenske puke, kad iste Slovake i Lužičani i Slovence spominju ni poimence kao osobito pleme uvrstiti za vriedno nedrže.

Oviah danah čitao sam knjigu E. Wietersheima *Vorgeschichte der Deutschen Nation*.²⁰ Mnogo me je zanimala, i premda je posve u niemačkom duhu pisana vidim da ima mnogo istinah u sebi. Ona je pobudila u meni goruću želju da ju Vi visokoučeni gospodine proučite, pa gdigod o njoj koju viest progovorite. Oprostite mi da Vam ovu želju priobćujem. Jedino njegovo mnienje da su Slaveni stojno u 6. stolietju u jadranske i prekodravske pokrajine došli vidimo za posve pogriešno, poslie onoga što iz odnosa stvorena i ... (nečitljivo zbog oštećenja papira) i po tome kako su se Bugari došavši u 5 stolietju u neslavensku zemlju poslaveniti mogli neće ugodan od onih govoriti koji toliko tvrde da su podunavski Slaveni posve novi ...

Na drugi Vaš članak o glagoljici čekam s velikom nestrpljivosti kao i na Vašu krestomatiu. Vašemu i tako neumerlomu imenu imat će Slavenstvo zahvaliti što se je nad jednim izmedju najstariih starinskih pismenih spomenika jedini jedanputa magla digla. Mi Hervati nemožemo Vam za to već sada podosta zahvalni biti.

Preporučajući se u Vašu blagonaklonost ostajem sa najdubljim počitanjem
Vašega gospodstva ... Ivan Kukuljević
U Zagrebu, 10. listopada 851.

Oprostite momu hitromu istomu pisanju ali pošta i poslovi tjerali su me suviše.

NB. Veprinački zakon nisam Vam poslao jer je pervo, rukopis 16. stolietja, a drugo papir je od prašine tako oštećen i zamazan da se pismo jedva čitati može te ostalom isti ovaj rukopis kog mi jedan kapelan iz Veprinca posla nesadržava zakon nego stola veprinačkoga od god. 1500. do 1669. pa u jednoj od ovih osudah od 1507. napominju se zakoni veprinački na kratko pod 46 brojem. ... dodajem iz državnog arkiva još ... listova od god. 1400, 1440, 1444 sa jednim(dno pisma oštećeno je i nečitljivo)

¹⁹ Kukuljević je 20. travnja 1853. pisao Šimi Ljubiću o Srbima "koji bi rado da je sva Dalmacija serbska premda tamo do jučer ime ovo skoro ni poznato nebiaše". Ivan P e d e r i n, "Izbor iz pisama upućenih Šimi Ljubiću", *Croatica Christiana Periodica*, god. X (1986), br. 18, broj pisma 17. str. 138. On je bio oneraspoložen Karadžičevim Kovčežićem, 1849.

2.

Piše mnogo pojedinosti o glagoljskim rukopisima i pergamenama, on podržava njegov istraživački rad o pismenosti južnih Slavena u ranom srednjem vijeku. Kukuljević pobija Dobrovskoga koji prijanja uz nazor da je glagoljsko pismo "izmišljotina katoličkog popovstva" i zastupa hrvatsko usmjerenje proučavanja ranog srednjovjekovlja nadajući se da će to mišljenje preko Šafařika prodrijeti u Europu i udomaćiti se. Kukuljević pozdravlja Františka Palackog i Václava Hanku. Zahvaljuje Palackome što mu je po Jelaćiću poslao neku knjigu na poklon i moli da snimke krčkog statuta podijeli češkim znanstvenicima.

Visokopoštovani gospodine!

Vaše za nas prevažno djelo "Památki dřevního pisama nietvi Jihoslovanuv"²¹ koje sam već otprilike velikom pohlepom pročitao bio zajedno sa Kiela Mniha Cárebná o pismenah slovenskih u knjižnici našega historičkog društva koje vam za vaš liepi dar učtivo zahvaljuje.

Kao našem uvidnomu pošastvenomu članu pošiljam vam u ime istoga društva drugi razdiel, druge knjige Arhiva u kom ćete naći tri glagoljska spomenika XV. stolietja ... snimci te ga iz ovih naći ćete da su naši hrvatski predji već u ono doba istim jezikom pisali kojim su i govorili dočim kod naše jednoplemene bratje Srbaljah i Bugarah nijednog starog spomenika neznamo koji bi bio pisan onim jezikom kog oni u ono doba Jugoslaveni većom stranom za svoj književni jezik odabrali i kojega u Dalmaciji, Istri, Hervatskoj i sievernoj Bosni nikada Serbskim, nego uvijek hrvatskim zvali jezikom.

Po vašoj želji prilažem i dva ... glagoljska snimka jedne listine od god. 1093 te jednog Breviara od god. 1444. Rečenu listinu donio sam ja prošaste godine iz otoka Krka gdi sam ju u miestu Baški medju ostalim glagoljskimi ovamo smeštenim pismi našao; pisana je na pergameni i čuva se sad u narodnom muzeu historičkom. Breviar krasno pisan na finoj pergameni, nalazi se u ovdašnjoj arcibiskupskoj knjižnici. U zemaljskom arkivu neima za sada žalibože stare glagoljske listine, već se one ne broje preko 100 / iz XV, XVI i XVII. stolietja.

U mojoj privatnoj knjižnici nalaze se tri glagoljska rukopisa na pergameni. 1. Breviar od god. 1470 na malom foliu sa 199 listovah – 2. Misal iz god. 1485 krasno pisan sa urešenimi početnimi pismeni na velikom foliu sa 165 listovah, ali žalibože fali mnogo listovah na sverhi i na sredini. – 3. Misal s urešenim početnimi pismeni bez godine, po mom sudu iz 14. ili 15. vieka, na malome foliu sa 108. listovah na okrajcih ovoga rukopisa ima svakojakih bilježakah iz 16. vieka, pisanih od različitih popravah. I to su za sada jedini glagoljski veći rukopisi na pergameni, što mi ovde u Zagrebu imamo rukopisah glag. Na papiru i listinah na pergameni i papiru imamo ja i narodni muzeu, a i pojedinih komadah (fragmenta) starinskih glag. rukopisah na pergameni nalazi se u mene. Medju većimi rukopisi muzeia najznamenitije je, nakoliko smo do sada pregledali, zakon veprinački od miesta Veprinca u Istri kog ćemo valjda u budućem Arkivu

²⁰ Eduard von Wietersheim, vojnik i činovnik, knjiga je izišla 1852.

²¹ Kukuljević je ovaj naslov citirao pogrešno po sjećanju, točan naslov je "Památki dřevního písémvictví – Jihoslovanův", Praha, 1851.

izdati. Ako budete koj snimak od znamenitih kopiah upotrebili, to izvolite mi javiti, i ja ću vam ga odmah poiskati. Može biti da ćemo medjutim do skora dobiti još gđikoj važni glag. Rukopis nastojanjem majora Sabljara koji je naše histor. Društvo izaslalo a Primorje, na otoke Kvarnerske i Dalmaciu, da tamo sabira starine a osobito rukopise koje nisu već dosad odniali naša bratja Rusi²² i grabežljivi Englezi.

U Vrbniku na otoku Krku ima 10 krasnih i velikih rukopisah glagoljskih i u župnoj crkvi jedan misal od god. 1489., drugi misal sa običnom u misalih na kraju ili početku stavljenom česeticom u kojoj se počinje s god. 1463. a svršuje s god. 1506. zatim još četiri breviara (kako mislim) mnogo starija od rečenih misalah bez godine. 2. kod župnika Petra Volarića dva pastorala s monetom od 14. ili 15 stolietja – 3. kod Josipa Petrisa kanonika vrbničkog, knjige sv. Bernarda od nauka, rukopis 16. stolietja i krčki statut koj je u Arkivu tiskan.

U Novom, u našem hrvatskom primorju, ima jedan rukopisni Brevar od god. 1473. u velikom foliu pisan na pergameni od popa Martinca plemenom Lapčernina, po svoj prilici iz Lapca kod Senja, tj. rimske Lopoike (Lopoica).

Ima u primorju, na otocih i u Istrii takodjer mnogo glagoljskih napisah iz 13, 14. i 15 i 16. vieka po najviše na crkvama, kapelama, gradovima itd. koje napise prepisivao sam nešto ja, nešto pako major Sabljara, ako bog da priobćit ćemo ih ili u Arkivu ili gde drugdie.

Toliko o poznatih glagoljskih spomenikah što se i oko hrvatske nahode, ostali izvan Hrvatske spomenici poznati su Vama mnogo bolje nego li meni u toj vrsti novaku i naprama vas velikom nevieštaku.

Vaš najnovii prekrasan članak o glagoljici razveselilo nas je ovdie veoma. Mi Hrvati radujemo se da se upravo Vi pred čitavim Slavenstvom potrudiste jasno dokazati kako je netemneljito mnjenje onieh koji su sliedeći Dobrovskoga tvrdili da je glagoljsko pismo nieka izmišljotina katoličko rimskog popovstva 12 ili 13 stolietja, ali oprostite visokoštovani Gospodine, znam da mi priznajemo mogućnost da je Kliment glagoljicom kod Bugarah u Mačedonii prvi uveo i upotriebio i to može biti iz toga razloga što svi Bugari ili nisu poznavali u obće nikakovo pismo, ali su se u slavenskom jeziku služili grčkimi pismeni; to ipak nismo još uvijek osviedočeni o tom da ih je on izumio ili pronašao, jer ih je mogao naći već u Panonii ili dobiti iz Dalmacie gđi su, kako je poznato Hrvati već u 7 stolietju kršteni bili pa valjda već onda štogod u svom jeziku pisali a nije ni vjerojatno da se je Kliment toliko trudio s proiznašašćem novih tako imućnih pismenah kakova su glagoljska, kad je Bugarom već ćirilska azbuka poznata bila. Po našem mnjenju nebi Kliment već iz počitanja prema svom učitelju Ćirililu oskvrnuvši njegovu uspomenu, zabacio bio njegova za slavenski jezik posve

²² Jernej Kopitar skupljao je drevne knjige i rukopise od 1818-ih godina po Dalmaciji. Ruski dvorski kancelar Romancev slao je agente na Balkan da sakupljaju starine. Ivan P e d e r i n, "Austrijska cenzura od 1810. do 1848. i njezin utjecaj na razvitak knjižnica u Dalmaciji", *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 30(1987), Zagreb, 1989, str. 19-44. Ta putovanja Kopitareva sukladna su vremenski slovenskom, češkom, pa i mađarskom preporodu. Hrvatski preporod kasni i Kukuljević počinje skupljati stare rukopise nakon što su Kopitar i Rusi već odnijeli mnoge knjige i rukopise iz Dalmacije.

prikladna pismena, da nije valjda ili po predavanju u svojoj domovini ili pako izvan Bugarske slučajno saznao da ima starinskih slavenskih pismenah koja su izvornija i bolja od polugrčkih ćirilskih, te ih je on valjda sam iz tog razloga kod svojih zemljakah u Maćedonii uveo, a mogli su zato Grci i isti maćedonski Slaveni misliti i pisati da se ova za njih nova pismena Klimento takodjer iznašao. Mi nemamo istinabog još za sada preduboku starinu glagoljice živih dokazah u saćuvanih spomenicah, ali izgled i vid glagoljskih pismenah sviedoći svakako na preduboku starinu, mi nemožemo zajedno ni na to pristati da Slaveni prije krštenja oboja pismena imali nisu. U ostalom ufamo se u boga da će do skora doći vrieme kad ćemo pisanimi dokazi moći potvrditi namisli, neka se samo europejska Turska malko pomakne i izobraženom svietu, i neka se u našem jugoslavenskomu narodu probudi veća ljubav za svoju historiu i za svoje starine. Do sada ostane da kako sve *in statu quo* i mi smo zadovoljni ako se barem Vaše mnjenje za nieko vrieme u Europi ukorieni.

U privitku pošiljam Vam takodjer životopis našeg najvećeg hrvatskog slikara Julia Clovia kome još neznamo slavensko ime njegove porodice zajedno s prevodom niemaćkim od Maksimiliana Price. Tom prilikom molim Vas i gospodina veleštovanog Vaclava Hanku da me izvoli izviestiti jedali vam je poznat koj jugoslavenski rukopis kom ima slikah i miniaturah te od kojega bi se znalo ime pisca i slikara ili barem godine i miesto gde je pisan. Takovom viestju bi me osobito obradovalo, budući da se od niekog vremena bavim sa životopisjem svih umietnikah jugoslavenskih, prvo za dokazati svietu koliko je naš narod i u toj vrsti napredovao i koliko bi bio napredovati mogao da je bio barem u tako sretnomu stanju u kakovim su bili drugi narodi europejski, - a drugo da pružim priliku i olakšam posao kojemu god vrstnomu slavenskomu piscu koj će pisati historiu umietnosti u obće slavensku i životopisnih umietnikah slavenskih koje sada žalibože samo medju talianskimi i niemaćkimi umietnicim svakojakih slovenih težkom mukom tražiti moramo.

Oprostite mojemu možebiti i suviše dugom pisanju te budite uviereni o mom najvećem strahopoćitanju i o većnom cienjenu vaših za Slavenstvo nemalih zaslugah i trudovah.

Vašem u visokoštovanomu gospodstvu
Pokorni sluga
Ivan Kukuljević
U Zagrebu dne 28. srpnja 852.

NB. Osim spomenutih glagoljskih rukopisah nalaze se ovdje u Zagrebu kod profesora Antuna Mažuranića *Regule benediktinskoga monastira Rogova*, rukopis na pergameni od god. po prilici 1369. do 1400. u 4^{mi} sa 69 listovah. Monastir Rogovo ležao je nedaleko od Zadra kod sela Tkon na otoku Pašmanu preko mora prema Dugom Otoku (*Zara vecchia*) i utemeljen je po kralju Krešimiru god. 1059. Ako zapoviedate poslat ćemo Vam i od ovog rukopisa jedan snimak kakovog je već i pokojni ruski pisac Preiss sa sobom u Rusiu odnio.

Gospodina Palackog liepo pozdravljam blagodareći mu za meni po svietlom banu poslanu knjigu, molim za oproštenje što mu ovom prilikom takodjer pismeno

zahvalio nisam za liepi njegov dar. Molim Vas uljudno veleštovani gospodine da priložene životopise Klovía njemu i gospodinu Hanušu i Springeru, ako su u Pragu predate, zajedno prilažem više odtisakah od krčkog štatuta da ih razdielite po svojoj volji. Arkiva će do skora svi gg. počastiti i upisni članovi primiti.

3.

Saznanja o drevnosti i proširenosti glagoljice i o čitanju njegovih djela u Hrvatskoj. Izražava svoje zadovoljstvo da se glagoljica sve više priznaje u Europi kao drevno hrvatsko pismo. Po Kukuljevićevom mišljenju glagoljica ili bukvice je prastaro slavensko pismo koje su prastanovnici Slavonije donijeli na jug. Tako se glagoljica proširila po svoj obali i dalje do Drage i Mure, a pisali su je i Hrvati u Mađarskoj. Kukuljević javlja na kraju i o nalazu ploče kraj Baške u crkvi sv. Lucije i o teškoćama njezina čitanja.

Visokopoštovani Gospodine!

Nemogu Vam perom izraziti, kakvom smo radostju čitali ovdie ovi 95 ark. Vašeg novog diela, kog mi poštom poslaste ... čekamo čitavo dielo. Poslie tolikih prepirkah, napadanjah, ocrnjavanjah itd. daje se jedva jednom nam Hrvatom pravo, i počima se priznavati da naša *sveta* glagoljica ili bolje bukvice, koju smo mi jedini od naših slavenskih pradiedovah sačuvali nije izmišljotina rimskih popovah niti opozicia ili reakcia proti ćirilice i našoj bratji grčkog zakona ni da je prastari umotvor naših predjah koji su po svedočanstvu Constantina Porph. I Črnorizca hrabra i prie iznašastja ćirilice pisati i čitati umieli. Da nije ove bukvice bilo možebit da nebi mi danas u ćirilici zvali pismena az, buk. Uzeli itd. već po grčkom načinu alfa, vita itd. jer da je sv. Ćiril baš onda, kad je uzeo. grčka pismena stao razmišljavati kako da ova grčka pismena koja su već svoga imena imala po slavenski krsti nije višega ga htio, kao što ni rimski a. b. c. nitko prekrstio nije.

Ovom prilikom oprostite ćete veleštovani gospodine ako Vam još nieke primierke o glagoljici priobćim:

- a. Ja mislim da po Vama krstjena *hervatska* glagoljica nije tolika vlastitost samih Hervatah koliko ponajviše panonskih Slavenah prastanovnikov Panonie stare; pa da su se valjda ovdie i Hrvati s njom upoznali i dale k jugu raspostranili ako nećemo već nikako priznati da su u staroj Iliriji i Tracii stanovala pokraj drugih narodah, i plemena Slavenska koja su mogla imati bukvicu književnu po izgledu orientalskih, na jugu više nego na sieveru i zapadu poznatih plemenah. Da su pako Hrvati u svojoj novoj domovini naseljeni primili sami izmislili bukvicu već stoga vjerojatno ranije jer su već došavši u Dalmaciju po sviedočanstvu Konstantina Porf. (*ius propriis chirographis*) pisali (Editio Donz. P. 149. De adm. Imp.)
- b. Bukvice nije bila poznata samo u pokrajini medju riekama Krkom i Rašom nego u Dalmaciji i preko Cetine i Neretve (u Poljicah i Omišu pisano je ponajviše glagoljski, a bilo je i siemenište glagoljsko u Omišu) ovako preko mora u Istrii i Hrvatskoj dopirala je polag jasnih dokazah do Pingventa i sve preko Kupe, Save, Drave do Mure u Medjimurju. Mi u provincijalnoj

Hrvatskoj, što god imamo starih hrvatskih spomenikah od 17. vieka, svi su skoro pisani glagoljicom, ponajviše ih ima pisanih oko grada Ozlja kod Kupe, u Draganićah, Krašićah, Turovopolju i Samoboru onkraj Save u Remetah kod Zagreba i u Zagrebu on kraj Save – i u Čakovcu i Nedelišću u Medjimurju. Ima ih ponešto takodjer tja iz Kisega (Güno) i Vel. Kaniže. Za reformatorskih gibanjah pa iz Valvazora, imamo kako je u istoj Krajskoj još u 16. vieku razpostranjena bila. U Hrvatskoj neima skoro stare plemenite porodice, koja nebi barem po jedan glagoljski spomenik medju svojim pismi čuvala, a ima ih dosta i u Ugarskoj kod porodicah hrvatskih, kao kod Festetićah, Šomšićah, Daljana, Keglevićah, Nadaždah, Prodanićah itd. itd. (Toliko k onome što bi o Proširenou hlaholice lice XXI-XXII pre...²³)

U ostalom što god o glagoljici navadjate mi se u ovom slažemo s Vama, dapače čudimo se kolikim trudom i kolikom točnostju izjasnili ste stvari najtamnie. Ima dakle i sad još riedkih malenkosti koje će se s vremenom još bolje razjasniti, tako n. p. jedali je jač ili ješ starije, jer mi držimo na priliku formu jazik za mnogo stariju negoli jezik itd. ali ovakove pojedinosti iščezavaju u ogromnosti Vašega diela, koji će čitavo Slavenstvo, a osobito mi Hrvati s ushitjenjem primiti.

U prilogu Vam pošiljam opet niekoľiko izvornih listinah glag. iz 14. i 15. vieka od kojih sam 9 prepisao za olakšati samo posao. Zajedno prilažem glagoljski napjev jedne grobne ploče, koju sam najprije ja na otoku Krku u staroj abatialnoj crkvi Sv. Lucie, kod nove Baške našao i poradi blata i vapna što je na ploči ležala samo polovicu prepisati mogao. Poslie mene prepisao je tako jedan krčki djak istu polovicu, dok nije prie niekoľiko mjesecih naš poslanik Major Sabljar čitav rukopis, koliko biaše moguće prepisao. Ali žalibože premda sad imamo tri prepisa nemožemo ipak taj napis pročitati i tako čekamo sud od Vas visokoučeni Gospodine spasenja, nebili Vam za rukom pošlo ovo sibilinsko pismo raztumačiti. Sva pisma što Vam pošiljam, kao i ona što već kod sebe imate, izvolite zadržati dokle ih god trebovali budete, jer nit je muzeu nit meni do njih sila.

Uvieravajući Vas o dubokim štovanju mom, ostajem Vašega blagorodja iskreni štovatelj i sluga Ivan Kukuljević
U Zagrebu, 9. sečnja 853.

4.

O statutima starih dalmatinskih i istarskih komuna. Neke ima, ne može ih poslati, a neke traži i poslat će.

Visokoštovani gospodine!

Iskajući štatute latinske dalmatinskih gradovah, za koje me umoliste, pokasnio sam na Vaše zadnje pismo odgovoriti i za poslanu mi knjigu iskreno se zahvaliti, nu moj trud traženja bio je žalibože brez uspicha jer u nijednoj ovdašnjoj

²³ Glagoljica se širila iz Češke po svim slavenskim zemljama od XI. st., ali je uskoro potisnuta ćirilicom osim u Hrvatskoj. Olga N e d e l j k o v i ć, "Još jednom o hronološkom primatu glagoljice", *Slovo*, 1965., br. 15-16., str. 21.

knjižnici nenadjoh eksemplar takovih štatutih. Gaj ima jedan rukopis štatutih Parvonskih (*Isola Lagosta*) ali budući da je original iz XIV. vieka to mu ga je teško iz rukuh dati. Ja imam u rukopisu štatut senjski od god. 1388. ali budući da nisam još prepisao, a magistrat senjski čija je vlastito zahtieva ga natrag, to ga nemogu Vama poslati. Ja također u mojoj zbirci rukopisah štatut poljički, ali u novom pogriješnom prepisu s kojim bi se malo pomogao te lako baš s horvatsko dalmatinskim štatuti služiti Vas nemogu. Ali ja mislim da ćete Vi moći pri radu takodjer istrianske štatute upotriebiti moći koji su si u mnogom srodni s dalmatinskim i zato Vam ovo iz moje knjižnice prišiljam rukopisni štatut od Kastve grada posve horvatskog, zatim od Istre Novograda, Rovinja, Pule i Porečja i Reuzovo²⁴ dielo o štatutima i zakonima dalmatinskim kao i Venzlova izvjestja u Archivu c. k. Akademie bit će rano poznata. Medjutim ću ja u Mletcih i Padovi kamo se ovieh danah spremam potražiti kod Antiquariatah nebih koji dalmatinski štatut našo i ako uspješim poslat ću vam ga odmah.

U prilogu pošiljam zajedno 22 for. 30 kr. Za deset ezemplarah vašeg za nas prevažnog diela "Pamaty hlalholskeho pisamničtvi" i molim da ove 10 knjiga što prie možete po Calvesu ili po kome drugome, na g. Profesora Babukića u Zagreb pošaljete budući da ću ja do dva mieseca na putu ostati.

Ako mi bude ikako moguće gledati ću da iz Beča u mili mi Prag zavirim, te da se tamo lično upoznam s Vašim Gospodstvom kog od mog dietinstva kao slavenskog svetca štujem i cienim. Primite do toga iskrenu moju želju da vas zdravog jer dugo poživi na korist i slavu većom stranom i po Vama probudjenog Slavenstva.

Vašega Gospodstva pokorni sluga Ivan Kukuljević
U Zagrebu dne 23. svibnja 853.

5.

Kukuljević upozorava na neka kriva čitanja Šafaříkova, a takodjer da prva tiskana knjiga u Hrvata *Evandelistar Bernardina Spličanina* nije napisana na staroslavenskom, već na hrvatskom jeziku. Tuži se na nepristupačnost arhiva u Dalmaciji i na veliki nemar za narodnu starinu. Šalje mu neke rukopise.

Visokoštovani gospodine!

Oprostite što na Vaša troja, meni veoma mila pisma, stižem tek sada odgovaram; ali poslie moga povratka s putovanja nedadoše mi službeni poslovi a ovaj miesec opet gospodarstvene zabave, kao berba što na mom gospodarstvu kod Varaždinskih toplicah toliko vremena, koliko sam želio, za Vami čestito odgovoriti moći.

²⁴ To je ruski pravni povjesničar Alexandr Reutz koji se želio baviti dalmatinskim štatutima, ali mu guverner grof Wenzel Vetter von Lilienberg nije dopustio da istražuje u pismohrani. Ivan P e d e r i n, "Povijest arhiva i muzeja u Dalmaciji", *Zadarska smotra*, god. XLV (1996), br.1-3, str. 99, 101-102. Jevto M. M i l o v i ć, "O dolasku Aleksandra Rojca u Dalmaciju i Crnu Goru 1832. godine", *Zbornik za slavistiku*, Novi Sad, 1. 1970., str. 163-185.

Pria svega imam Vami javiti da sam u bečkom poslovnom Arhivu prepisujući naše spomenike sravnivao s perospisi nieke i od onih listinah što ste Vi u vaših Památnikah tiskom priobćili, i našao sam niekoliko pogriešakah koje obznaniti Vam za dužnost moju držim. Tako ste napriliku Vi u listinah I. II i IV pisma (*ubaci*) posvuda pisali oy prem da u izvorniku stoji (*ubaci*) kao (*ubaci*) itd. Zatim ima u listini II koja se u Beču za najstariu slavensku listinu derži sliedećih pogriešakah uprvoj linii (*ubaci*) miesto (*ubaci*) – Udrugoj linii (*ubaci*) miesto (*ubaci*) – miesto (*ubaci*) – u četvrtoj linii (*ubaci*) miesto (*ubaci*) – u istoj linii (*ubaci*) pisano je: (*ubaci*) – U devetoj linii (*ubaci*)- u desetoj linii (*ubaci*) miesto (*ubaci*). K tomu svuda (*ubaci*) miesto (*ubaci*). U listini pod Č. IV. u prvoj linii tiskano je (*ubaci*), pisano (*ubaci*) – u sedmoj linii (*ubaci*) miesto (*ubaci*) – zatim (*ubaci*) miesto (*ubaci*) zatim (*ubaci*) miesto (*ubaci*) zatim (*ubaci*) miesto (*ubaci*) miesto (*ubaci*). U devetoj linii (*ubaci*) pisano je (*ubaci*) – a u desetoj linii (*ubaci*) pisano je (*ubaci*) (*možebiti ubaci*) zatim (*ubaci*) pisano (*ubaci*) zatim (*ubaci*) miesto (*ubaci*). I opet svuda tiskano (*ubaci*) miesto (*ubaci*). U latinskom prevodu ove listine bana Kulina pisano je *bosene* a ne *bosne*. Ufam se da mi nieste zamierili što vam pogrieške ove priobćujem, jer znam dobro, da Vi izvore ni vidili nieste, nego da ste ih, ako se ne varam po vašem stričiću prepisivati dali, a to je bilo prie mnogo godinah i u listini prepisivana zašto se je lako moglo podmaći izpod pera kojegod slovo.

Veoma sam se obradovao da ste se odvažili rezati i lievati dati hèrvatsko-glagoljska slova, vierujte mi da ste time čitavom narodu veliku uslugu načinili. Mi ovdie nedvojimo da će ovim činom glagoljska književnost i glagoljsko-cèrkvena služba u Primorju i u Dalmaciji preporoditi se. Nastojat ćemo da i naše tiskarnice od Haasea pismena kupe da se i ovde može starina naša sveta opet u život uvesti. Ja sam namieravao uime našega društva sve biskupe i otlíčnie muževe pozvati na podporu rezanja i lievanja ali uslied vašeg predzadnjeg pisma, odustao sam od ove namiere. Što se tiče lica istieh već rezanih i meni na ugled poslanih pismenah, ja sam s njimi posve zadovoljan, samo bih želio da su štogod sitnija, jer bi u tiskanju s ovimi meni priobitnimi veoma mnogo papira trebalo. Nu nedvojim da ste i vi već nato mislili.

Što mi pišete za glagoljski novi zakon, tiskanu u Tubingi 1560. žao mi je da vam s njim služiti nemogu jer ga u mojoj knjižnici neimadem, a iz biskupove knjižnice gdje se nalazi uzajam dobiti nemogu, a miesto toga pošiljam vam na povratu.

1. Regule reda sv. Benedikta od 14. vieka. Ovaj rukopis kupio sam, neima tomu mnogo, od Profesora Ante Mažuranića.
2. Knjigu brez naslova, nu mislim da je "Transitus S. Hieronymi", tiskan u Senju kod Grgura Senjaninja god. 1507.
3. Breviar. Tiskan u Mletcih po Franji Trevisanu god. 1561.
4. Ispravnih za erei itd. u Rimu 1605.
5. Naredbe inkvizitorov. U Mletcih 1790,
6. Dva komadi Breviara brez lista.

U prilogu pod / prišiljam vam takodjer popis mojih ostalih rukopisah i knjigah glagoljskih od kojih ako što trebovati možete zapoviedajte i bit ćete odmah posluženi.

U Mletciah kupio sam takodjer tiskane štatute grada Šibenika i Korčule, koje ako nemate, vam poslati mogu. Ovieh danah dobio sam takodjer najstariju hèrvatsku knjigu tiskanu gotičko latinskim pismenom, t. j. Evangjelje od Bernarda Splitćanina tiskanu u Mletciah god. 1495. za koje dielo svi polag Karamana, u Vašoj "Geschichte der slavischen Sprache u Literatur" pag. 250 rekorta, da je pisana u staroslavenskom jeziku i što ne stoji, jer je u čistom hèrvatskom nariječju. Prvo Ev. počinje ovako "Bratjo. Znajuci da vrime jest jura nam odasna ustati se. A sada zaista bliže jest naša spasenja nego smo verovali" itd. Tako imamo dan na dan razjasnivati tminu noći u koju nas bacili bili nepriatelji i nesložni naši predji.

Za izvorne povelje Trpimira i ostalih naših knezovah i kraljevah koje Lucio i Farlati tiskom priobći, neznamo ni sami da li se još gdiegod u Dalmacii nalaze, budući da su tamošnji Arkivi još sa 4 ključah zatvoreni. Nu ufam se da će nam major Sabljar, koga u Dalmaciu poslasmo, štogod izviestnog javiti moći i o toj stvari. Za Emmanuela Chronistu Hrvojevog pisao sam ja već prie dva tri lista u Splet i u Zadar, ali tamo nitko ništa o njemu nezna u obće je u Dalmacii toj klasičkoj zemlji hèrvatske njaše književnosti i umietnosti velika nemarnost zavladała, koja se u izobraženieh zemaljah ni pojmiti nemože.

Ja se sad ponajviše bavium iztraživanjem historie Hervatah od najstarijih doba do padnutja kraljevstva hèrvatskog i pretreso sam u tu svèrhu već sve bizantinske, franačke i mletačke kao i naše domaće slavenske latinske pisce. Ali bože moj! Koliko ima tu još praznija i tmina, zato vas molim uljudno ako bi gdie štogod o Hèrvatima ili u rukopisu ili manje poznatom dielu (od rečeno doba) našli, priobćite mi to, bit ću Vam veoma zahvalan. Možebiti da imate i koju povelju ili listinu od one dobe, što meni poznata nije – Novia djela poznata su mi većom stranom sva.

Preporučajuc se Vama ostajem s dubokim štovanjem
Vaš Ivan Kukuljević
U Zagrebu 29. listopada 853.

6.

O svojim otkrićima koji pokazuju da je glagoljica bila raspostranjena i dalje na jugoistok od Cetine i upozorava ga na velikosrpska presizanja nastojeći ga predobiti na hrvatsku stranu i u tom smislu mu pruža i uvjerljive dokaze. Nadalje piše o izdavanju svog Arkiva.

U Zagrebu dne 29. lipnja 854.
Visokoštovani Gospodine!

Mislim da sam vam prie niekog vremena pisao kako je glagoljica ne samo do rieke Cetine nego sve do Neretve i dalje dopirala jer sam tako od drugih čuo neimajuc ipak pravih dokazah; ovieh danah čitajuci knjigu *Cronaca della città e*

territorio di Narenta, descritta dal Signor Michele Rimandalu, nobile narentino e dottor laureato, In Vinegia 1788. našo sam na strani 93. medju ostalima, da je još poslie god. 1684 u pokrajini neretvanskoj bilo glagolitašah, po imenu biahu u gradu Neretvi glagoljski svetjenici I Andria Jurišin iz Vida – II. Anton Dragoević iz Rujnice, III. Bartolomeo Glušević iz Metkovića, IV. Gregur Popović iz Dobranja V. Ivan Taslaković iz Draganja + 1778. Lovro Jerković iz Dorevca + 1754. VIII. Natal Majčica iz Dobranja, umro u Makarskoj 1708. Može biti da ćete moći ovo upotriebiti u ovom izdanju vašieh toli važnieh Pamjatnikah koje ćemo mi, ako bog da na jezik hèrvatski prevesti, jer smatramo, da u noviem vremenu neima važnieg diela za nas, nego što su vaši glag. pamjatnici koji dadoše posve novi pravac historii književnosti naše.

Čim tu govorim o *našoj* književnosti, mislim hèrvatsku književnost kojom se mi u svakom smislu ponositi možemo prem da ju od niekog vremena *Serblji* sebi vindicirati žele. Mi smo u tom sad već podpunoma osviedočeni a ufamo se da će se doskora svi Slaveni osviedočiti, da onaj jezik kom su u staro doba pisali osim Dalmatinah Dubrovčani, Hercegovci i Bošnjaci, biaše jezik hèrvatski i to ikavski. Tako piše na primier, najstarii pjesnik dubrovački Šiško Menčetić (1450-1510) kojega pjesme ovieh danah ovamo dobismo, upravo čakavski. Njega sliediše u jeziku mahom razlikami svi skoro pjesnici XV. vieka od Daržića, Gjone i Marina počamši sve do Mažibradiža i Zlatarića, koji upravo kaza da piše hèrvatski. Neznamo dakle kakvim obrazom mogu pisati *novii* serbski književnici, kao osobito Subotić i Medaković, da su svi ti naši ljudi pisali serbski i da to biahu Serblji kao što su njihovih očevih i naši gramatičari Serblji, držeći za Hervate samo žitelje provincijalne Hervatske koji su upravo Slovenci. Zašto su svi književnici medj Murom i Savom od negda zvali jezik svoj *slavenskim*, a samo kadikad iz političkih obzirah hèrvatskim. Ovo Vam pišem visokopoštovani Gospodine samo radi toga da nam se i od strane Čehah itd. nečini i nadalje krivica i sramota kao da smo mi Hervati naprama Serbljima i svakom smislu kukavice. Istina je, da mi u novie vrieme zatajismo sami sebe i naše ime zanemarismo poprimivši ime *ilirsko* ali to učinismo jedino radi sloge i radi bratimskog zajedničkog napredka; ali kad Serblji o toj blagorodnoj svèrhi nečedu da znadu, a to onda neka puštaju da svaki prosto ide svojom stazom k obćenitoj svèrhi pa neka nas naturaju iz one staze koju su naši predji velikimi duševnimi i fizičnimi silami osvojili i posieli.

Naznamo da li Vam je g. Vranjican u ime moje kazao da oprostite što sam vam zadnji paket moj nefrankirano poslao, ali tome je bio moj čoviek kriv koj je na poštu nosio. – Drago će mi biti ako budete *Regule Rogovskog manastira* upotriebiti mogli, ako ne, to vas uljudno molim da mi barem vaš sud o rukopisu priobćite.

U izviestju ruske akademie čitali ste po svoj prilici da je Bugarin Petković u monastiru Zagrafskom našo opet jedan prastari rukopis glagoljski. Žao mi je samo da ga potonji opisao nije, nu može biti da je to učinio Milanović koji ga je takodjer u rukuh imao.

U budući svezak našega Arkiva želio sam staviti ljetopis sèrbski u prevodu latinskom što ga je Pejačević iz meni nepoznatog podlinika prevesti dao i kojeg

je takodjer u svojoj serbskoj historii često citirao sam budući da namieravam priobćiti takodjer Štatura grada Senjskoga od god. 1388. što su isto tako pisana u latinskom jeziku, te ću valjda rećeni ljetopis izostaviti, da ne bude suviše stvari latinskih, nu tom prilikom molim Vas veleštovani gospodine nebi li mi vi što god kazati znali o *izvoru* istog ljetopisa citiranog, kako rekoh jer Pejaćeviću ili ako prijepis mozebiti imati želite i za pregledati ga vremena imate to vas molim da mi javite, pa ću Vam ga odmah poslati. Sraavnjivajući ga s vašimi ljetopisi, našo sam da u niekih stvarih od rieći do rieći suglasuje Time prepuštajući se i nadalje u vašu blagonaklonost ostajem sa najvećim poštovanjem.

Vaš pokorni sluga Ivan Kukuljević

7.

O proširenosti glagoljice u Boki, pa o kronici franjevačkog samostana u Zaostrogu, o starinarskoj djelatnosti bojnika Mijata Sabljara²⁵ i svojim nedavnim publikacijama u *Arkivu*.

Veleštovani Gospodine!

Današnjom poštom pošiljam vam dva članka što su u mom letošnjem Arkivu tiskana i to srbski ljetopis despota Gjurgja Brankovića u prevodu latinskomu i štatura grada Senja s predgovorom Ivana Mažuranića. Veoma biste nas obradovali kad biste mi vaš umni sud o obadvih članaka priobćili. On našeg Arkiva tiskno je dosad 15 bakah²⁶ a bit će ih mozebit do 25 ako što god ne izpustim. Ima članakah s ćirilicom, ima ih takodjer u slovenskom narićiju što mozebiti mnogim nebude po ćudi jer je to narićje kod nas veoma prezreno, ali ja sam gledao više na uzajamnost slavensku i na važnost predmeta, niego li na jezik.

Naš major Sabljar koji se je prije dva mjeseca vratio iz Dalmacie donio je do 8 škrinjah rukopisah, knjigah, slikah i drugih starinah, ali glagoljskih stvari veoma malo i to što je dobio neide dalje do 15 vieka. Mozebiti da ću ja sretni biti jer namjeravam takodjer drugi mjesec polaziti Dalmaciu i baviti se jedino iztraživanjem starih spomenikah historićkih, osobito iz dobe narodnog hrvatskog upravljanja. Nadam se da ću u Arkivih raznih biskupah i samostanah te kod starih porodica ako ne drugo to barem one povelje i listine naći što su ih Lucio i Farlati dosta pogriešno priobćili kako sam se osvjedoćio.

Neznam dali vam je poznato da i u boki Kotorskoj još sada dve glagoljske župe obstoje i to u Kostajnici kod Perasta i selo Bogdašić kod Tivta (Teodo Tivat). Naše rano takodjer u tiskanoj kronici fratarskog manastira Zaostroga (*Chronicon S. Marie Zaostrogonesis a Lucis Narentinis, Venetiis, 1770*) da su daleko od Zaostroga god. 1740. u trih selih glagolite bile i to: u Kljenak, Ravci i Kokorići. To je sve veći dokaz kako je glagolica u neprekinutom lancu dosizala

²⁵ Sabljar je bio umirovljen i putovao je po Dalmaciji s preporukom podbana Lentulaya. Ivan P e d e r i n, "Povijest ahiva i muzeja u Dalmaciji", *Zadarska smotra*, god. XLV (1996), br. 1-3, str. 102.

²⁶ Hoće reći *tabak*.

od Mure sve dole do Bugarske i Maćedonije, jer neima dvojbe da je u staro doba i u Albanii poznata bila.²⁷

Vama će po svoj prilici poznato biti djelo *De Cosmographia Ethici* (Istriani) od Karola Aug. Protza. Ovaj tvrdi i dokazuje da je rečeni Istranin Ethici sv. Jerolima iznaša glagoljska pismena, i napisao čitavu disertaciju o tome; što kažete vi o tome, do skora dobit ćemo čitava jata iznašastjah glagoljice. O istom Ethicu izdao je Henr. Wuttke djelo što će nam bez sumnje takodjer poznato biti.

Ufajući se u Boga da se je vaše poremetjeno zdravlje opet povratilo i želeći Vam iz svega srca da nam još dugo na slavu i utjehu našeg nesretnog naroda živite i radite ostajem s najvećim poštovanjem.

Vaš najodaniji štovatelj Ivan Kukuljević
U Zagrebu dne 28. lipnja 854.

8.

Opravdava se zbog zakašnjenja uzrokovanog 16-dnevnim boravkom ruskog slaviste Hilferdinga u Zagrebu.²⁸ Javlja o novim nalazima glagoljskih listina, o krivom Sabljarovom prijepisu jedne listine. Kukuljević ustaje protiv izmišljotina u znanosti i očekuje Michlovo novo djelo o glagoljici.

Visokoštovani Gospodine!

Odgovorio bi bio već odavna na Vaša posljednja pisma stranom prisutno Gosp. Hilferdinga koji je ovdje do 16. dana bavio i uvijek kod mene radio a stranom i čekanje odgovorah radi nekijh glagolskih listinah za koje sam bio dao previše me u izpunjenju moje želje.

Prie svega imam vam javiti da su se naše sumnje radi onog pisma što je major Sabljar u Novom našo i znanje obistinila budući da zaista nije toliko stara kako je on mislio nego od godine 1309. Sabljar biaše napisao mjesto XII slovo IIs, a i čitavu listinu nije sasvim vierno prepisao budući da ju je u velikoj hitnji upotriebiti mogao. Osim nju prepisao je još drugu od iste godine 1309. koja priliči sasvim prvoj u jeziku i u formi pismenah (hrvatska glagolicih) što sam sad pisao u Novi jednome kanoniku da on iste listine ili u originalu ili pako u točnom priepisu ovamo pošalje te se ufam da ćemo ih skoro dobiti i samo ih priobćiti moći.

Međutim, dobio sam od jednoga bogoslovca iz Vlaške Gorice (Görg) vijest da je on iz Dobrinja na otoku Krku dobio glagolsku listinu od godine 1100 koju su ove godine izdali neki Kirin sin Radonje, Mikula sin Petra Balištrara, ali od ove listine nalaze se samo prepisi, a za prepis nezna se gdje je. Ja se ufam da ćemo doskora još više naših starih spomenikah naći koji će nas sve to više osviedočiti velikoj starini glagolice.

²⁷ Mletačka vlast podrazumijevala je pod Albanijom ono što se danas zove Crnogorsko primorje, točnije Boku i Budvu, odatle titula *Proveditore generale in Dalmazia ed Albania*, a tako je bilo i u austrijskoj Kraljevini Dalmaciji.

²⁸ To je ruski slavist i povjesničar Aleksandr Gilferding.

Vaša izvjestja o našastih dvih komadah glagolskih veoma su obradovala sve nas koji se ovdie bavimo knjižestvom. Ufamo se da ćete se i vi a poslie vas svi Slaveni na zapadu i sjeveru uvjeriti do skora da naše jugoslavenske a osobito hrvatske tradicije nisu baš sasvim prilične kojekakovim bajkama te izmišljotinam pa ako stanemo sada s nova pretresivati sva pisma što ste prinekoliko godinah dobili iz Karlovca kao opazke na nieke starine i zgone južnih Slavenah osviedočit ćete se da su barem u nečemu istinite. Mi ovdje velikom nestrpljivostju čekamo vaše novo djelo o glagolici a radujemo se i u napred poradi novo rezanih i lievanih hrvatskih glagolskih psimenah.

Današnjom poštom pošiljam Vam prvi svezak mojih pjesnikah hrvatskih 15. vieka. Produženje o nadgovor s pogledom historie našega pjesništva sliedit će s vremenom.

Preporučujući se Vašoj naklonosti prema meni ostajem s najvećim štovanjem

Vaš najpokornii sluga Ivan Kukuljević

U Zagrebu dne 20. sčnja 856.

9.

U Zagrebu, dne 8. lipnja 856

Velepoštovani Gospodine!

Ima već više miesecah što se spremam pisati vama, ali stranom poslovi stranom putovanja priečiše mi izpuniti moju želju. Htio sam vam naime potanko opisati moje glagolske rukopise što sam ih donio ali sve do sada uzmanjka mi vrieme da ih onako pregledam i protresem kako bi bilo potrebno kad bi ih stao danas opisivati; s toga vam samo na kratko za sada priskočiti mogu da svi moji rukopisi slavni što sam ih iz Dalmacie donio ... i kasnije dobio nego da ih najviše do 10 vieka nije može biti koji komadi (fragmentimi) glagoljski stariji o čemu se sada putujući ovieh danah u Beču posavietujem se s Miklošićem osviedočiti. Ako bude štogod od važnijih, poslati ću Vam iz Beča u Prah u kao i jedan ... s nekimi bezostavnimi članci kog držim da je iz 10 ili 14 vieka. Sada Vam ovo prilazem

Slijedi tekst prijepisa isprave koji se izostavlja

10.

Da je pogrešno pročitao neke glagoljske isprave i šalje mu točni prijepis. Također se kod njega raspituje o monahu Grigoriju piscu žilja Stefana Dečanskog. Javlja o svojoj namjeri da tiska u *Arhivu Poljički statut*, ali latinskim slovima jer u Zagrebu još nema glagoljskih slova u tiskari. Na kraju mu šalje inventar glagoljskih knjiga i rukopisa u njegovoj knjižnici.

Visokoštovani gospodine!

Dobivši prie niekog vremena točne prepise glagoljskih listinah iz Novoga u primorju od kojih mislio je major Sabljar da je jedna od god. 1013. osvedočio sam se da su obadve od g. 1309. Ja vam ih stoga pošiljam da možete popraviti pogrieške ako šte može biti po mojoj prijašnjoj viesti štogod o tih listinah govorili.

Zajedno vam pošiljam žilje Stjepana Dečanskog od Grigorija moniha i igumena dečanskog kog sam dobio iz Rusie po Hilferdingu, s piobićit ću ga u IV. knjizi *Arkiva* što se sada tiska. Molim vas pokorno da mi izvolite naznačiti pogriješke jer bez svih neće biti buduć da sam veoma zločest prijepis imao, a drago bi mi bilo kad bi štogod potanijeg o istom piscu Grigoriju saznati mogao. Raić ga spominje, a i u vašoj knjizi *Geschichte der slavischen Literatur* stoji mu spomena, ali nemogoh ipak razabrati potanko od kojega je vieka. Ja držim da je iz konca ili početka 15. vieka. Kad bi mogao od vas visoko štovani gospodine dobiti dana o njegovom životu i popravak ili misli o tekstu, poslužio bi se tim u predgovoru kog sam navlaš ostavio dok bude tiskana sva knjiga.

Namieravao sam u istoj knjizi priobćiti i sav Poljički zakon od kojega sam dobio iz Dalmacie do 4 razna rukopisa.

Tiskao sam takodjer nešta glagoljskih ljetopisah, ali latinskimi pismeni. Kad mi ovdie još glagolskih neimamo. Kad ih jednom i u Zagrebu imali budemo rado bih priobćiti listine glagoljske što ih preko stotine imadem.

Žudno čekam na vaše nove dielo o glagoljici i ostajem sa najvećim štovanjem.

U Zagrebu 30. 11. 856.

Vaš najpokorniji sluga Ivan Kukuljević

Glagoljski rukopisi u mojoj knjižnici

1. Misal iz 14. ili 15. vieka na pergameni mali folio
2. Breviar od god. 1470. * * *
3. Misal glagoljski od 1485. * veliki folio
4. Breviar iz 14. ili 15. vieka * mali folio
5. Ivana Drozovića knjiga displinah složenih na m. Folio istomačena iz diačkog na horvatski jezik 1600 m. Folio
6. Ivana Vranića nauk krstjanski g. 1617. u 4ⁱⁿⁱ
7. Oficii od sedam postih sa više piesamah. 17 viek 8ⁱⁿⁱ
8. Polica od ormaria od žita i vina od 1618 – 1742.
9. Zapisnik bratje crkve sv. Marie Belgradske od 1550 – 1784.
10. Regule sv. Benedikta vama poslane

Glagoljske tiskane knjige

Osim vama poslanih

1. Misal rimski. U Rimu 1631. u vel. 4ⁱⁿⁱ
2. Breviar brez godine i naslova u mal. 4ⁱⁿⁱ
3. Misal rimski. Štampan u Bennecih štampan po Frančisko Dindone i Mafio Pasini 1585. u m. 4ⁱⁿⁱ
4. Breviar od g. 1688. u vel. 4ⁱⁿⁱ
5. Molitvenik u Venetii, 1765. kod Dimitrie Teodosia u 16. v.

I. Kukuljević

II.

O svom uspješnom putovanju u Rim. On je u Vatikanskoj pismohrani i u knjižnici *Propaganda fide* našao knjiga, slika, ćirilskih i glagoljskih rukopisa važnih za svekoliko slavenstvo. Mnoge je donio sa sobom. Mnoge je prepisao. Našao je grešaka u nekim ranijim izdanjima. Istraživao je i u Bologni, pa u Dubrovniku. U tiskari *Propagande* našao je čak glagoljska slova s kojima su se tiskale naše stare knjige.

U Zagrebu dne 21. veljače 857.

Visokoštovani gospodine!

Blagodareći Vam iskreno na vašoj sadašnjoj čestitki mog sretnog povratka u domovinu, moram Vam javiti da sam zaista jedva čekao da se kod kuće od tolikih trudah i radnjah odpočinem koje su me na mome drugom putu uništile. No hvala Bogu putovanje moje biaše u književnom smislu veoma uspješno i ja sam se vratio bogatom zbirkom rukopisih i knjigah i slikah itd. kojimi ću moći razjasniti mnogo tmine našeg slavjanskog svieta. Od samih rukopisih donio sam 135 medju kojimi ima 51 slavjanskih latinskimi, ćirilskimi i glagoljskimi pismeni pisanih, ali nijedan nije stariji od 14 vieka.

U knjižnici od Propagande u Rimu našo sam II. nepoznatih slavjanskih rukopisih, medju kojimi sedam glagoljskih, o kojima ću drugom prilikom obširnijo vam javiti. No za sada mogao sam samo toliko priobćiti da nijedan stariji od 13 vieka. U knjižnici Vatikanskoj ništa novoga što nebi bilo poznato. U Arkivu Vatikanskom prepisao sam 2 nova iz najstarije knjige registah pape Ivana VIII. I Gregora VIII. Sve listine što se protežu na našu historiu, osobito sva pisma o Metodu itd. našo sam da u istom Bočekovom i Erbenom izdanju pogriješakah imade, jer dosada nije nitko prepisivao iz našim najstarije knjige, već su se oni služili novim prepisom koi se takodjer u istok Arkivu nalazi.

U Bolonji našo sam tri ćiriliska rukopisa koje sam pobilježio. U Dubrovniku iznašo sam dvie velike knjige slavjanskih povelja i listinah i dopisih od kojih su samo nieke u srbskih spomenicah tiskane. Ja sam ih mnogo prepisao a ostale sam ostavio za prepisivanja knezu Orsatu Pučiću koi ništa o istim knjigam znao nije. Kao u obće nitko u Dubrovniku.

Na moje najveće začuđenje osvedočio sam se u Rimu da u tiskari od Propagande, starinska glagoljska pismena, kojimi su stoliki pisali. Dostora su tiskani još uvijek u tih formah sačuvana jesu, a ima garmont, cicero i petit. Dosada mislilo se je da su izgubljena i mnogi su pisali da su sasvim uništena. Žalibože leže ova pismena tamo sasvim zabadava, i ja sam nagovarao glavare od propagande da dadu opet za Dalmaciju toli potriebite Misale i Breviare s nova tiskati ali s novom redakciom. Nisu sasvim protivni tomu, jer se sad u Rimu mnogo brinu za Slavjanstvo i žele spasiti šismatičke duše slavjanske te otvoriti im vrata nebeska ključem Sv. Petra.

U prilogu pošiljam Vam zahtjevani rukopisni saltir glagoljski od g. 1470. i tiskani breviar od 1651. Služite se njim po vašoj volji kako dugo kažete.

Tom prilikom mogu Vam javiti da se u Rimu kod knjigara Petruzzia nalazi na prodaju glagoljski breviar u Rieci tiskanu g. 1504. (ili 1531) nesiećam se više,

ali stoji 9 škudah, meni je preskup bio. Ako ga može biti tko god u Pragu kupiti želi, može ga lahko dobiti iz Rima.

Drugokrat više i obširnije, za sada u hitnji samo toliko te ostajem iskreno Vas pozdravljajući te podpunu zdravlje i jakost vam želeći da nam što više slavjanske starine poznatom vašom oštroumnošću i dubokim razumom protumačite, najvećim štovanjem

Vaš pokorni sluga Ivan Kukuljević

12.

Pregled brevijara koji se nalaze u Zagrebu i ponovno ističe drevnost glagoljice koja je starija od ćirilice.

U Zagrebu dne 18. aprila 857.

Visokoštovani gospodine!

Ja sam podobro zakasnio s odgovorom na Vaše posljednje pismo, ali jer sam se ... kasnije uvjerio da sam vam pogriješno pisao o tobožnjem glagoljskom Breviaru od 1551. to sam se htio putpunoma uvjeriti da li neima zaista starijeg Breviara od god. 1561. i osviedočio sam se doista da neima, već smo misalah od 1483., 1531, 1601. Ona knjiga što je u Rimu na prodaju, jest Misal od 1531. štampan u Rici (*Fiume*) troškom biskupa Kožičića. Mi imamo u našem muzeu jedan exemplar od njega, kao i od 1528. tiskanu Mletcih.

Medju mojimi glagoljskimi knjigami našo sam tri duplikata, naime Misale od 1601. i 1706. a Breviar od 1688. Ove Vam pošiljamo na dar, i bit će mi drago ako ih budete upotriebiti mogli, jer nisu baš u najboljem stanju.

Vaše djelo o glagoljskih pražkih fragmentah veoma nas je ovim obradovalo. Mi smo svi od davna uvjereni da će i ostali Slaveni osim nas Hrvatah osvjedočiti se sve to više da je glagoljica *starija* od ćirilice (te grčke krparije) i da će se još naći s vremenom rukopisah koji će svakoga jasno osvjedočiti o toj istini, o kojoj naši pradjedovi nikada dvojili nisu.

S dubokim štovanjem Vaš istinski štovatelj
Ivan Kukuljević

13.

Šalje rukopise i neke knjige na poklon, nudi mu da će pomoći njegovu sinu što putuje u Mletke i ljuti se što mnogi Česi Hrvate svrstavaju u Srbe. Kukuljević piše da srpsko ime nije poznato nigdje na obali do Albanije, Crnogorci govore s čakavskim akcentom, a kajkavci u "provinialnoj" Hrvatskoj jasno se razlikuju od Slovenaca. Dalje o nazivu jezika koji se kod nas nikad ne naziva srpskim.

Veleštovani Gospodine!

Pisao sam ovih danah odmah vašem gospodinu sinovom Janku u Bjeograd, da će mi veoma ugodno biti ako na samome putu u Mletke ovamo se navrati i ja

ću mu rado u onomo koliko budem znao i mogao na ruku ići da se s bogatima sbirkama mletačkima unapred upozna.

Želim veoma što vas nemila bolest u vašoj duševnoj nama toli koristnoj i potrebitoj radnji prieči, nu ufam se u Boga da ćete doskora pomoću višnjega koji vas je Slavjanstvo na najveću slavu i utiehu poklonio opet zadobiti staro i prvašnje vaše sile da nam u vašim neprocijenjenim pismima i djelima darujete što jedino od vas očekivamo i očekivati smijemo.

Glagoljske rukopise možete zadržati dokle samo hoćete, a tiskanice knjiga što vam poslah, uvrstite kao maleni dar u vašu knjižnicu, kako vam već odprije pisah.

Ovdie vam pošiljam izvjestje moga putovanja i molim da priložene istiske podate g. Palackom, Vocelu i Mikovcu, koje srdačno pozdravljam.

Arkiv je već gotov ali nije jošte vezan, za koj dan primiti ćete i njega.

Naši Hrvati ovdie u Dalmaciji ljute se veoma na Čehe što nas u novije doba silom posrbiti žele. Mi ljubimo Srbe iskreno i bratimski, ali mi se nikad Srbima nazvati nećemo. Naš narod sve do Arbanie nepozna imena srbskog. Oko Skadra govore samo hrvatski ili slovinski, isto tako kao i u Crnojgori izgovor i naglask je takozvanih čakavacah. A od starih našieh pisacah valja pamtiti da niti jedan pisac bud iz Dalmacie bud iz Istrie ili sadašnje Hrvatske nije imenovao svoj jezik *srbskim*. Stoga što se i u provincialnoj Hrvatskoj po korenu i jeziku više slovenskoj i govori ovaj jezik hrvatski počeli su učeni Slaveni veoma pogriešno samo ovaj nazivati Hrvatima, neznajući da su ovo samo pohrvatjeni Slaveni ili kajkavci primivši ipak u svoj jezik veoma mnogo hrvaštine, tako da se svim pravom sada zovu Hrvatima jer su u svemu različni od Slovenacah u Kranjskoj, Štajerskoj itd. Stara pisma, povelje, listine itd. pisana su u provincialnoj takodjer hrvatskoj istim jezikom hrvatskim, kako se priko Kupe i uz čitavo jadransko primorje, pa unutar u Bosnu do Plive i Vrbasa i dole do Bojane govori. Naš književan jezik nije takodjer srbski, jer ovaj jezik kojim mi pišemo negovori se nigdje od puka ili naroda, trudom Srbaljeh i Hrvatah stvoren, ali previše i duže obradjivan od Hrvatah jer su Srblji ono do Dositeja pisali više staroslavenskim negoli narodnim jezikom. Nu rado zovemo u obće u književnosti svoj jezik jugoslavenski, ilirski, a takodjer slovinski, kako ga naši starci nazivah, ali ga nikad nećemo zvati srbskim, ni bugarskim ni ikojim specifičnim imenom budi koje grane Slavenah na jugu jer se kroz to samo mržnja, nenavidnost i prepiranje goji i hrani.

Bog vas uzdrži još dugo u zdravlju i jakosti duševnoj i tjelesnoj čemu će se najvećma radovati

Vaš vječni štovatelj Ivan Kukuljević
U Zagrebu dne 20. 8. 557.

14.

Željno očekuje izlaženje djela *Über den Ursprung und die Heimat des Glagolitismus* o čemu mu piše. Nadalje mu piše o vađenju baščanske ploče i teškoćama čitanja. Piše mu o svojoj suradnji s Franjo Račkim koji boravi u Rimu i moli ga da mu pokloni ili posudi njegovu knjigu *Über südslavische Ahnentafeln*.

U Zagrebu dne 21/2. 858.

Visokopoštovani gospodine!

Bivši u mjesecu prosincu t. g. u Beču hteo sam u Pragu jedino radi vas, kojega toliko cijenim i slavim a lično još sreću poznati neimam, ali silni poslovi zadržali su me duže vremena, nego mislih u Beču, te sam se morao vratiti u domovinu bez da sam vruću moju želju izpunio. Medjutim, ako Bog da moram još ovu godinu doći u Pragu stranom da se vama poklonim, a stranom da razvidim bogate slovenske zbirke što su u vaših hranilištih nahode.

Čekam željno vaše djelo *Über den Ursprung und die Heimat des Glagolitismus* jer se ufam da ćete nam nove dokaze podati za veliku starinu naše glagoljice. Ja sam, neima tomu dugo. Dobio nove prepise onoga velikoga napisa glagoljskoga što se nalazi u crkvi Sv. Lucie kod nove Baške na otoku Krku, za kojega vi mislite da nije slavenski i odlučio sam se da je doista slavenski jer sam pročitao nekoliko riečih, ali sav napis poradi netočnosti prepisah, nisam još mogo pročitati, a ima u njemu i nekoliko sasvim nepoznatih pismenah.²⁹ Naumio sam poradi istoga kamena pisati biskupu krčkomu da ga dade iz tla izvaditi, dobro očistiti pa onda na drugo mjesto metnuti gdi će se moći laglje čitati.

Našemu kanoniku Račkomu u Rimu pisao sam da istražuje u Rimu kod Propagande ... naše znamenitosti onaj Psaltir Nikole popa rabskoga, kojega je još Levaković u rukuh imao.

Današnjom poštom prišiljam Vam drugi svezak Hervatskih pjesnikah i prvi svezak *Slovnika umjetnikah jugoslavenskih*.

Knjige i rukopise što mi ih još u listopadu poslaste primio sam podopunoma što vam radi umirenja javljam.

Preporučajući se i nadalje Vašoj volecijenjenoj ljubavi ostajem najvećim počitanjem.

Vaš pokorni sluga Ivan Kukuljević

NB. Vi ste prie nekoliko godinah dali pečatiti djelo *Über südslavische Ahnentafeln*. Ja to djelo nikad vidio nisam. Nebili ga mogao niekako dobiti. Makar na zajam uz povratak?

²⁹ Tu je Kukuljević nacrtao dva znaka koja se na komputoru ne mogu reproducirati.

15.

O čitanju njegove nove knjige, on je sa svojima oduševljen, ali se ne slaže s njegovim nazorom da je sv. Ćiril izumio glagoljicu. Zadovoljan je što je Šafařík prihvatio Kukuljevićevo mišljenje da je glagoljica starija od ćirilice. Savjetuje mu da se ne okani znanstvenog rada koji je jako potrebit svekoliko Slavenstvu, javlja o rukopisima koje se sprema dati u tisak .

Odgovor 9. maja 858.

Visokoštovani gospodine!

Vaše najnovije djelo o Glagolici obradovalo nas je ovdie u najvišem stepenu. Mi smo već odavna slutili, dapače oslanjajući se na našu prastaru tradiciju, uvjereni bili da je glagolica starija od tako nazvane ćirilice, ali Viste podali mislima rieč i živo slovo, i teško da će se tkogod sad već usuditi protivne misli biti. Vaši dokazi tako su jasni, logični i crpljeni iz historičnih faktah kojim se protusloviti nemože. Jedina misao, da je Ćiril iznašao glagoljicu, nevidi nam se još posve javna. Mi se nemožemo uvjeriti o tome da je Grk Ćiril koj je imao misiju uz vjeru i grčku prosvietu donieti Slavenom zaboravio na svoje pismo i na svoju misiju pa da je stao truditi se izmišljavati za Slavene novu azbuku, ničemu srodnu grčkoj azbuci već izvodjenu iz prastarih orientalskih i drugih skoro sasvim nepoznatih pismenah. Nu da je ssv. Ćiril poznao glagoljicu, a njome valjda i pisao o tome smo se iz vaših razlogah osviedočili.³⁰

Poslane mi glagoljske fragmente i ostale vama pozajmljena pisma primio sam, no nemogu naći nigdje među mojim pismi glagoljske listine od godine 1321. koju sam dobio god. 1834. u Dobrinju na otoku Krku i koju sam u mjesecu lipnju vama u izvoru poslao. Stoga vas molim najuljudnije da izvolite pogledati da li se još kod vas nalazi. Ako pako kod vas originala neima, možebiti da ste je barem Vi prepisali, jer ja neimam ni prepisa, a žao bi mi bilo da se sasvim izgubi jer spada ipak među najstarije listine. Veoma bi nam bilo milo, kad biste Vi Visokoštovani Gospodine ako vam i fizične sile dopuštaju toliko radili koliko prije još i najbolje žrtvovali Vaše duševne sile siromašnoj našoj slavenskoj književnosti. Jer ako sam Vaše posljednje pismo dobro razumio, to ste Vi naumili posve prestati na polju književnosti raditi što bi za naš narod od prevelike štete bilo. Prije svega molili bi vas da one stare jugoslavenske spomenike, osobito povelje, listine itd. što ih sakupljene imate, što prije pečatiti dadete. Ja sam uvjeren da vi koješta imate što Miklošiću poznato nije. Ja se spremam s vremenom izdati latinske spomenike odnoseće se na historiju srbsku, bosansku i crnogorsku, a imam za pečatnju i veliku zbirku glagoljskih i drugih hrvatskih listinah i poveljah, ali moram čekati na vrijeme dok nam Gaj ili tko drugi iz Prage nabavi glagoljska slova koja bi ovdie nužno potrebovali.

³⁰ O porijeklu glagoljice do danas postoje hipoteze. Vjeruje se da ona potječe iz grčke minuskule s posuđenicama iz židovskog i samaritanskog pisma. Ćiril je znao židovski i samaritanski, a koptski je mogao upoznati u manastiru na maloazijskom Olimpu. Spominju se dodaci u glagoljici iz nekog tahigrafijskog sustava koji potječe iz IX. st. Ćiril se trudio da se glagoljica razlikuje od grčkog pisma jer je računao s opozicijom latinskog svećenstva u Moravskoj. Olga Nedeljkovič, *op. cit.* str. 23-25.

Naše društvo sprema za pečatnju bibliografiju jugoslavensku i izvadke iz poznatoga Diaria Marina Sanuda, nakolike se naše historie tiče...

Završetak pisma nedostaje

16.

O pitanjima datacije nekih glagoljskih isprava, pa o potrazi za nekim drugim. Ispričava se što mu nije poslao neke isprave kad je bio iz Beča jer nije nikog našao da putuje u Prag, a morao je žurno natrag. Žali zbog Šafaříkove bolesti i vjeruje da će dobri Bog dati Slavenima mnogo napretka u znanosti i mnogo nalaza starih rukopisa. Javlja o svom radu i planovima izdavanja književnih djela iz starije hrvatske književnosti.

Visokoštovani gospodine!

Kad sam bio posljednji krat u Beču ponio sam bio neke glagolske rukopise sa sobom da vam ih privatnom kojom prilikom pošaljem budući da poradi svoje veličine i debline nisu prikladni da ih čovjek po pošti pošilja, ali na nasreću nenadje me gospodin Jireček kod kuće ja mu nisam znao stan a drugoga nisam poznavao koj bi bio išo u Pragu te još k tomu otputovao sam tako hitro iz Beča da sam jedva njeke najsilnije poslove svršiti mogao, a tako ponio sam rukopise natrag, misleći da će vas veća strana njih tako malo zanimati jer nisu stariji od 15. vieka. Došavši kući razabrao i potražio sam moje glagoljske fragmente i pretresao potanje čitave rukopise te sam ovom prilikom našao da moj Breviar za kojega vam pisah da je iz 10. ili 11. vieka nije stariji od 15 vieka, nu osvedočio sam se da drugi moj rukopis pod naslovom "Članci bogoslovnog i moralnog sadržaja" ako nije stariji to je zaista iz 10 ili XII. vieka. Budući da otraga mnogo takodjer bilježaka novijih iz 15. vieka imade, to zato stavih svega na stranu da vam ga pošaljem što i činim jer ga danas pokraj drugih listinah i fragmenatah dadoh napose s ufanjem da te se u njemu što god koristiti moći. Ovom prilikom pošiljam i jedan prepis glagoljske listine od godine 1009. koja se negdje u Novom Vinodolskom nalazi gdje je Prof. Mažuranić i major Sabljar vidio takodjer jednu listinu od god. 1010. sadržavajući pravdu medju Novljani i Ledeničani. Ledenica prije u Vinodolu sada u Ogulinskoj regimenti, ali oba neznadu da bi nijedna izgubljena jer se iz inata pri nekom Karzadinu. Ja ću je prvom prilikom kada dodjem u naše Primorje potražiti.

Sažlujem veoma što vam je neugodna bolest toliko vremena ukrala nedopustivši vam raditi na polju slavjanske književnosti naše. Ipak Ste Vi još medju duša i koji Vaš um najbogatije zaludjuje i rasudjuje. Što mi pišete da smo sve pomnije na *contrahe vela* o tome vjeruj nesmiemo mi Slavjani ni pomisliti jer da naš narod u svakidanjih ljutih bolestih još ova rana snadje teška bi bi ju bilo prebolieti i u mojoj struci zadata bi nam ista smrt. Mi svi Slavjani ufamo se u svevišnjega Boga da on svoju zapovjed *contrahe vela* još na dugo odgoditi hoće te da ćete Vi i drugi kao izabrani od sudbine na burnom našem slavjanskom moru sa razapetima jedrima smiemo i odvažno broditu te još mnogo novoga sakritoga blaga u sigurnu luku dovesti.

Od fragmentah što vam ih prišiljam znam da iste malo moći upotriebiti, ali javam ih prišiljam da vidite značaj različitog pisma i da se osvjedočite koliko je žalibože književnog našeg blaga po nemarnosti propalo sve je samo mala čest mnogih ulomakah ili fragmenata pa ih imam još trikrat više.

Tom prilikom pošiljam vam takodjer pune ruke Izboru koša hrvatskih pjesnikah kog u Novom izdajem a za njega do 300 egzemplarah na ove tiskati dajem za moći imati jedamput čitav pregled našega hrvatskoga pjesništva a ovoj biti ću većom stranom takovih pjesničkih proizvodah koji dosad ili ništa ih posve na to pognati biahu. Kad budem s pjesmama gotov počet ću izdavati prozaiste.

Time se preporučajući i nadalje u Vašu prijaznost dokaze i s takim štovanjem
Vaš ... sluga Ivan Kukuljević
U Zagrebu dne 1. listopada 858.

U Zagrebu 17/11.879.

Kukuljević

Visokocienjeni Gospodine!

Što Vam na Vaše velecienjeno pismo tako kasno odgovaram uzrok je stranom moje boravljenje na selu, gdje sam se bavio gospodarstvom, stranom putovanje u Peštu na Sabor, a ponajviše taj slučaj što je rukopisni zakon trsatski i vinodolski bio u rukuh g. Dr. Račkoga od kojega sam ga tekar danas primio.

Žao mi je, što sam tiskani tekst vinodolskog zakona, kojega sam po rukopisih svega izpravio bio, prije duljeg vremena darovao ruskoj spisateljici Jermenoovoj. Ona je desivši se podulje vremena u Zagrebu, najstariji naš rukopis prepisala i svega facsimilirala s nakanom, da će ga u Rusiji tiskom izdati. Da li je zadaću svoju svršila neznamo; ali ja sam joj u prepisivanju starih naših rukopisah ovdje išao na ruku, koliko sam mogao.

Sada pako k stvari

Početak zakona vinodolskog izdanog po Antunu Mažuraniću pogriešan je jur glade godine jer se ima ovako čitati:

"V ime bžie³¹ amen. Let gnih 1288. indicio prvo dan 6. miseca janvara".

Ova godina 1288. a ne 1280. odgovara i godini vladanja kralja Ladislava, jer se slaže da je pisan, "kraljevstva njega 6" na desete (16), a znade se da je Ladislav počeo vladati g. 1272. dakle g. 1288. bilo je 16 ljeto njegova vladanja.

"Zač dole"... pogriešno je, već se ima čitati tolekrat prem da je prvo pismo t u novom prepisu izpušteno, ali krat vidi se jasno prem da se u starom Mažurnićevom tekstu čitati nemože. Ima se dakle čitati: "Zač tolekrat vidjeći ljudi" itd.

³¹ Kukuljević piše imbrevijature, a ne rješava ih, kako se to danas radi kod kritičkog izdavanja srednjovjekovnih tekstova.

Poslie "ki ubo" ima se čitati: "buduć izabrani na to od tih istih ljudi vinodolskih i novoga grada Cerna (ne Černa) dvornik vsega vinodola i od knezi zgora rečenih" - ostalo kako i od Mažuranića priobćeno.

Na strani 7 r.358. i medju riečmi: "nima imiti" dolazi rieč veće dakle "nima veće imiti", a u retku 36. izpustena je u novom prepisu iza keršćenja rieč "ne veće".

Na strani 21. Par. 45 r.3. mjesto "i ine druge riči" stoji u novom prepisu "i ine druge stvari ili riči." -

Str. 31. Par 63 r. i – "I jošće nigdare" stoji u novom prepisu " jošće nijedan" -

Drugi varijanti neznatni su, te se imaju pripisati prepisaću, koji je tekst stari hotio izpraviti.

Ovoliko na Vaša pitanja koje razjasnjenje ako Vam čim služiti bude moglo bit će mi veoma milo.

Radujući se iz svega srdca što ste se upravo Vi dali na izdavanje starih zakonah slavjanskih od kojega možemo izčekivati izvrstno djelo i najkorektnije izdanje pozdravljajući Vas srdačno ostajem dubokim štovanjem

Vaš oddani
Ivan Kukuljević

BRIEFE VON IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI AN PAVAO JOSEF ŠAFARIK ÜBER DIE GLAGOLIZA

ZUSAMMENFASSUNG

Ivan Kukuljević Sakcinski reiste viel aber besonders gerne reiste er nach Dalmatien, denn er erkannte die Bedeutung Dalmatiens in der Konstituierung der Kroaten in eine moderne Nation. Kukuljević bereiste Dalmatien nachdem Jernej Kopitar viele wertvolle alte Bücher aus dem ehemaligen venezianischen Dalmatien nach Wien gebracht hat, aber nicht aus Dubrovnik, weil ihm der einflussreiche Franziskaner Innocenzo Dubrovnik den Zutritt nach Dubrovnik verwehrt hat. Kukuljević ging nach kleinen Ortschaften und entdeckte dort in den Kirchen und Klöstern eine Menge von glagolitischen Büchern und Handschriften. In der glagolitischen Schrift erkannte er die kroatische Schrift schlechthin, aber auch eine Brücke zu den Tschechen. Die Beziehungen der tschechischen und kroatischen Intellektuellen waren von großer Bedeutung in der Konstituierung der Kroaten in eine moderne Nation. Die kroatische Wiedergeburt folgte nämlich der tschechischen mit einer Verspätung von etwa 40 Jahren. Kukuljević stand im Briefwechsel mit Pavel Josef Šafařík, der als erster die Beziehungen der Tschechen zu den Südslawen angeknüpft hatte. Er war bedeutend, denn seine Tochter heiratete Josef Jireček und war die Mutter des Konstantin Jireček, der allen Südslawen je ein bedeutendes Buch geschenkt hat. Allein Šafařík geriet unter den Einfluß von Vuk St. Karadžić und seine großserbische Idee. Kukuljević hat sich aber mit Karadžić überworfen, weil dieser kroatische Volkslieder als serbische herausgab. Kukuljević machte vorsichtig Šafařík darauf aufmerksam, dass Dalmatien doch kein serbisches Land war und bewies das mit dem Vorhandensein der glagolitischen Schrift, die bei den Serben nicht bekannt war.

SCHLÜSSELWÖRTER: *die Glagoliza, Kukuljević Šafařík*

ostali Slavani, osim nas Slavatah, zajednici se
ne to više da se glagoljica starija od cirilice
(te grčka koparije) i da se još nali savremen
rulljivak koji se svekako jama, ovdje
a koji istini, a koji nali grad, edoni nitako
dvojili nial

Dubokim Slavajim ostaj

Vas
istinski i stalno
Ivan Kukuljević